

Старозагорското въстание от 1875 година

На днешния ден се навършват 146 години от Старозагорското въстание през 1875 г. То е първият по-значителен опит на българите за самостоятелно политическо освобождение.

През лятото на 1875 година в Босна и Херцеговина избухва въстание, провокирано от социални неправди и нагнетено напрежение. Българските патриоти не остават равнодушни при тази политическа криза на Балканския полуостров. В нея те виждат възможност за извоюване на освобождението чрез силата на оръжието.

Към това време (първата половина на 1875 г.) емигрантските среди неофициално са оглавени от нови личности. Любен Каравелов се оттегля от активна революционна дейност и започва да издава списание „Знание“, като изцяло минава на просветителски позиции. В създадената обстановка, по инициатива на Хр. Ботев и Ст. Стамболов, в Букурещ на 12 август 1875 г. се свиква събрание на БРЦК. То решава да се вдигне незабавно въстание.

Избран е нов БРЦК в състав: Христо Ботев, Иван Драсов, д-р Хр. Чобанов, Д. Ценович и Д. Шопов. На това събрание революционната организация разделя страната на три окръга: Търновски, Ловешки и Старозагорски, съответстващи на Източна, Западна и Южна България. За Стамболов е отреден Старозагорския революционен окръг. Подготовка за въстание се извършва и в Шуменско и Русенско, където активно работят Никола Обретенков, Панайот Волков, Иларион Драгостинов и Атанас Стойков.

В края на август 1875 г., Стефан Стамболов развива изключително активна дейност по ускорено въоръжаване и агитационна подготовка в Стара Загора. Отсяда в къщата на братя Жекови, която се превръща в негов щаб. Със съвместните усилия на Кольо Ганчев и Стефан Стамболов се закупуват оръжия и саби, приготвя се храна за въстаниците, шият се въстанически униформи. Създава се и знамето на старозагорската чета. Ушито е от баба Стоянка, майката на братя Жекови, а автор на графичното изображение е учителят Христо Куртев. След провала на въстанието знамето е спасено, а по-късно е предадено на Археологическо дружество „Августа Траяна“. Понастоящем може да се види в експозицията на РИМ - Стара Загора. Счита се, че знамето на Старозагорското въстание е първообраз на българския национален флаг.

Поради недостатъчното време за подготовка на населението, старозагорските учители Георги Бенев, Петър Иванов и Атанас Илиев са против обявяване на въстание през септември.

Зачестява кореспонденцията между Старозагорския и Търновския комитет. За изясняване на обстановката, на 7 септември 1875 година, за Търново заминава Андрей Момчев с писмо до тамошния комитет. Завръща се на 14 септември с отговор и указания, както и с дата на обявяване на въстанието - 16 септември 1875 г. Планът предвижда превземането на града от обединените селски и градски чети. Ако това не е

възможно, въстаническите сили трябва да се оттеглят на Шипка и впоследствие да се съединят с въоръжените части в Габрово.

На уречения ден - 16 септември 1875 г. вечерта, в къщата на братя Жекови се събират 24 въстаници. С развято знаме четата се отправя към сборния пункт Чадър могила, където трябва да се присъединят и останалите въстаници. По пътя пеят бунтовния марш на Стефан Стамболов: „ **Не щеме ний богатство, не щеме ний пари, а искаме свобода, човешки правдини!**”. Наредени двама по двама, с пушки на рамо, четниците достигат до сборния пункт, където очакват помощните селски чети няколко часа, до след полунощ. Те така и не пристигат на предварително определеното място.

Трагична е съдбата на старозагорската чета. От Чадър могила тя се отправя към Хаинето (дн. Гурково), където се надява да получи подкрепа. По пътя си, в село Елхово остават Михаил и Георги Жекови, както и Георги Кюмюрев. Впоследствие, първите двама са предадени и убити, а Георги Кюмюрев е заловен и по-късно, след дълги митарства по затворите, освободен. Заловени са и комитетския председател Кольо Ганчев, Господин Михайловски, Христо Шиваров, Стефан Минчев, Петър Иванов и др.

Известно раздвижване има в Чирпанско и Новозагорско. Въстават още българите от Червена вода, Русенско, ръководени от Върбан Йорданов. Излиза и малка чета в Шуменско, оглавена от Атанас Стойков. Към края на септември и началото на октомври, в Стара Загора са арестувани над 600 души. Поради силния международен натиск, към края на 1875 г. и началото на следващата година, повечето от тях са освободени от затворите.

На смърт са осъдени и обесени седем души: Кольо Ганчев и Господин Михайловски на 19(31) май в Стара Загора, Стефан Чифудов и Димчо Стаев - в Одрин, Кольо Райнов - в Пловдив, Руси Аргов - в Пазарджик и Христо Кундурджията - в Чирпан.

Въпреки неуспеха на Старозагорското въстание, то показва непримиримостта на българите и готовността им за борба.

*Автор: Петьо Мирчев, уредник „История на българските земи XV-XIX в.”,
РИМ-Стара Загора*